

1. Миронова С., Завальнюк О., Ставлення студентів і педагогів до проблеми інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дефектологія*. 2011. №1. С.8–11.

2. Назарова Н. М. Інтегрована (інклюзивна) освіта: генезис і проблеми запровадження. URL.: <http://www.mgpi.ru> (дата звернення: 16.09.2022 р.).

3. Четверікова Н. В. Інклюзивне навчання в ЗДО. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2018. 128с.

Кобильченко В. В.,

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник відділу
освіти дітей з порушеннями зору
ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Омельченко І. М.,

доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами
ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна

КОНСУЛЬТУВАННЯ РОДИН ДІТЕЙ

З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ПРОВІДНИЙ НАПРЯМ

ЇХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Народження в сім'ї дитини з порушеннями в розвитку – проблема, яка охоплює усі сторони життя, викликає сильні емоційні переживання батьків та їх найближчих родичів. Сім'я, в якій народилась така дитина, бачить її майбутнє в чорних фарбах, батьки справедливо побоюються, що їхню дитину очікують психічні травми через упереджене ставлення до неї з боку здорових людей, неможливість навчатись у звичайній школі, через неуспішність в навчанні, а згодом – неможливість працювати, жити незалежним життям,

приреченість на соціальну ізоляцію і самотність. В їх розумінні, майбутнє не несе їм нічого доброго, й тоді вони починають жити минулим, змінивши оптимістичне ставлення до життя на песимістичне, даючи дитині набагато менше того, чого вони могли б їй дати.

Іноді один із батьків приймає на себе роль мученика й жертвує усім заради власної дитини, яка стає фокусом усіх батьківських устремлінь на протидію інтересам інших членів сім'ї. Це може призвести до порушення сімейних стосунків, включаючи конфлікти між батьками та батьками з іншими дітьми в родині й т.п. Неповноцінна дитина опиняється причиною обопільних дорікань й критики. Як правило, в такій ситуації дитині з глибокими порушеннями зору не краще, позаяк надмірна опіка проявляє себе в тому, що за дитину усе роблять, не дозволяючи їй випробовувати власні сили й удосконалювати свої вміння.

Інколи батьки гостро переживають критику на адресу неповноцінної дитини й реагують на це войовничо. В крайніх випадках вони відкидають сам факт порушення розвитку, виправдовують недоліки в розвитку дитини, що в кінцевому результаті призводить до появи невротичних реакцій на життєві труднощі.

Особливо важко буває батькам, коли у дитини окрім функціональних порушень спостерігаються також зовнішні. Виникає страх перед народженням іншої хворої дитини (особливо якщо дитина з порушенням зором є першою в сім'ї), часто мати покладає на себе або на інших членів сім'ї усю провину за народження хворої дитини, намагається компенсувати її підвищеною увагою до дитини, свідомо чи несвідомо обмежує її коло спілкування зі здоровими однолітками. Як правило, батько дитини, також гостро відчуває провину за народження «неповноцінної» дитини, інколи почувається «покинутим», що нерідко призводить до розлучень.

Ускладнення, що виникають на шляху досягнення психологічно значущих цілей у таких сім'ях призводять до погіршення загального самопочуття, виникнення різноманітних нервово-психічних порушень

(реактивні стани, депресії, істеричні реакції тощо), що в свою чергу, як правило, призводить до порушень у соціальних (перш за все сімейних) стосунках.

У батьків складаються неправильні уявлення про можливості дитини, виникають хибні стратегії виховання (байдужість або гіперпіклування). Усі ці прояви є наслідком дії фрустраційної ситуації, у яку потрапила сім'я, певним психологічним захистом від неї. Коло батьківського спілкування суттєво звужується, відбувається психологічна центрація на власних проблемах, нерідко спостерігається конфронтація з навчальним закладом.

Ступінь прояву соціальної дезадаптації сім'ї залежить не тільки від складності дефекту та його наслідків в психофізичному розвитку дитини, але й від ціннісних орієнтацій батьків, їх ставлення до проблем розвитку дитини з порушеним зором та інтелектом й прогнозування можливих перспектив [1].

Однак, неможливо досягнути успіху в корекційній роботі, психологічній допомозі дитині без правильного розуміння цього її сім'єю. Створення сприятливого психоемоційного клімату в родинах дітей із порушеннями в розвитку вимагає озброєння батьків знаннями по віковій і спеціальній психології.

Процес консультування являє собою спільну роботу консультанта і клієнта з метою вирішення певної проблеми, здійснення бажаних змін у житті клієнта.

Процес консультування включає когнітивний та афективний аспекти. В ході консультування не тільки з'ясовуються проблеми клієнта або сім'ї в цілому, а й відбувається пошук шляхів їх вирішення на раціональному рівні. Консультування – це передусім спілкування, встановлення емоційних контактів з членами родини, певна динаміка цих контактів, яка створює умови для їх саморозкриття за допомогою емоційно-раціональних факторів внутрішніх ресурсів особистості.

Цей процес складається з таких стадій: підготовки, комплексний висновок про стан розвитку, планування дій, впровадження та завершення.

Підготовка передбачає: перші контакти; обговорення того, що клієнт бажав би змінити і, як консультант може йому у цьому допомогти, пояснення ролей консультанта та клієнта; розробка плану завдання тощо.

Друга стадія являє собою поглиблений діагноз проблем, що вирішуються через детальний розгляд і вивчення фактів, пов'язаних із зазначеною проблемою.

Стадія планування дій призначена для вирішення проблеми, включаючи стратегії та тактики здійснення змін.

Упровадження як стадія консультування передбачає перевірку правильності та виконання пропозицій, підготовлених консультантом у співпраці з клієнтом.

При завершенні процесу консультування проводиться оцінка результативності, обговорюються і приймаються, якщо це необхідно, заключні звіти, планується можливе продовження співпраці.

Важливу роль у процесі консультування відіграють стосунки між клієнтом та консультантом, які можуть по-різному ставитися до очікуваного результату й шляхів виконання завдань. Тому необхідно, по-перше, спільними зусиллями правильно визначити проблему; по-друге, клієнт та консультант повинні визначити, чого вони хочуть досягнути, як можна оцінити майбутні результати. Крім того, важливо визначити, на яких ролях клієнт і консультант будуть приймати участь у вирішенні проблеми.

При консультуванні консультант впливає на клієнта. При цьому важливо активізувати клієнта, пробудити його ініціативу, але не маніпулювати ним.

Консультування не є самоціллю. Його зміст – у зміні особистісних особливостей та поведінки клієнта. У консультуванні важливо, щоб психолог і клієнт не просто прийшли до якогось спільного висновку або рішення, але і те, як цей висновок або точка зору були досягнуті в ході бесіди, тобто на яких конкретних фактах із життя клієнта вони засновані. Забування є одним із основних механізмів опору психологічному впливові, коли начебто чудова

ідея або шлях змін людських взаємин раптом починають сприйматися клієнтом як необґрунтоване, незрозуміло звідкіля виникле рішення. Буває також, що в самого клієнта після відвідування психолога виникає бажання обговорити з кимсь те, що відбувається, поділитися новими ідеями й переживаннями, і отут виявляється, що замість докладної й логічної розповіді людини, яка активно працювала під час прийому, вона ледве може пригадати, про що взагалі була розмова.

Таких проблем можна з легкістю уникнути, якщо наприкінці бесіди консультант підведе її підсумок, узагальнить, про що й навіщо говорилося під час прийому, вибудує основну логіку сеансу. Переказ змісту бесіди має бути дійсно дуже коротким: клієнт не запам'ятає його й лише заплутається, якщо він буде довше трьох-чотирьох пропозицій. Важливо, щоб усе, що назвав консультант, дійсно обговорювалося під час прийому, і саме в тих словах, які використовувались для підведення підсумку, інакше наприкінці прийому може раптом виникнути несподівана суперечка з клієнтом про терміни.

Переважна більшість клієнтів, що вперше звертаються за психологічною допомогою, орієнтовані на разовий прийом. Безумовно, у реальності за одну консультативну годину можна зробити дуже мало, але, у всякому разі, можна спробувати прищепити людині смак до міркувань про себе й оточуючих людей, віру в те, що робота з професіоналом може дійсно допомогти у вирішенні особистих проблем. Таким чином, заключна репліка психолога може мати такий вигляд: «Я вважаю, що ми з вами сьогодні непогано попрацювали. Якщо у вас виникне бажання обговорити зі мною ще раз цю або будь-яку іншу ситуацію, я буду радий зустрітися з вами знову» [2].

Підсумовуючи усе сказане вище, зазначимо, що психологічне консультування сім'ї спирається на певні теоретичні підходи, що зумовлює підбір технік й методів роботи. Зміст сімейного консультування обумовлений

його видом, орієнтацією на вік родини, її конкретні підсистеми стосунків, проблеми й потреби клієнтів.

Список літературних джерел:

1. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Спеціальна психологія : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.
2. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція: навч. посіб. Модульно-рейтинговий курс. 2-е вид., випр. і доп. К.: ВД «Професіонал», 2007. 544 с.

Когтєв А. В.
старший учитель,
КЗ «Харківська спеціальна школа № 5»
Харківської обласної ради,
Харків, Україна

МІСЦЕ І РОЛЬ ЖЕСТОВОЇ МОВИ В ОСВІТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ, ЯКІ СТАЛИ ВИМУШЕНИМИ ПЕРЕСЕЛЕНЦЯМИ І ВИЇХАЛИ ЗА КОРДОН ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Мова є засобом формування та становлення особистості людини, її інтелекту, волі, почуттів і формою буття, це інструмент, за допомогою якого, людина може повноцінно розвиватися. З іншої сторони мова – найважливіший засіб спілкування людей, між собою та всередині соціальних груп. За її допомогою людина задовольняє свої потреби, як матеріальні, так і ментальні чи духовні. Вона безпосередньо і дуже тісно пов'язана з мисленням. Не може бути мислення без мови і мови без мислення. Мова і мислення мають глибоко суспільний характер. І не лише за своєю природою, а й за своєю функцією в суспільстві. За допомогою мислення людина пізнає